

Теоретичні підходи до визначення поняття “організаційно-економічний механізм”

Theoretical approaches to defining the concept of “organizational and economic mechanism”

Юлія Бондаренко

ад'юнкт кафедри, e-mail: yuya11@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1344-1126

Yuliia Bondarenko

PhD student, e-mail: yuya11@ukr.net, ORCID: 0000-0002-1344-1126

Міністерство оборони України, м. Київ, Україна

Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: December 2, 2024 | Revised: December 09, December 2024 | Accepted: December 31, 2024

DOI: 10.33445/sds.2024.14.6.11

Мета роботи: є удосконалення поняття організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку економіки України.

Метод дослідження: аналіз та порівняння, нормативний метод.

Результати дослідження: Визначення поняття “організаційно-економічний механізм”.

Теоретичні висновки: полягає у формуванні цілісного уявлення про сучасні підходи до формування поняття “організаційно-економічний механізм”, що забезпечує регулювання організаційно-технічних, виробничо-технологічних, фінансово-економічних процесів та відносин з метою забезпечення розвитку економіки держави.

Практична цінність дослідження: виявлені деякі помилки і неточності при формуванні поняття “організаційно-економічний механізм”, а саме: 1) не враховують корінні причини здійснення економічної діяльності, такі як бажання задовольнити певні потреби ринку та необхідність урахування конкурентного середовища; 2) не враховують мету, спрямованість цієї послідовності дій і методів на встановлення взаємодії окремих елементів системи; 3) не враховують інструменти досягнення бажаних результатів; 4) підмінюють складові механізму цілями та функціями, що не завжди дозволяє виокремити недоліки в управлінні, з метою розробки заходів щодо їх усунення; 5) обмежують кількість методів, що включають до понятійного апарату; 6) відображають процес забезпечення розвитку економіки і засобів здійснення цього процесу без розкриття терміну “механізм”.

Тип статті: теоретичний.

Purpose: is to improve the concept of the organizational and economic mechanism for ensuring the development of the economy of Ukraine.

Method: analysis and comparison, normative method.

Findings: Definition of the term “organizational and economic mechanism”.

Theoretical implications: consists in forming a holistic idea of modern approaches to the formation of the concept of “organizational and economic mechanism”, which ensures the regulation of organizational and technical, production and technological, financial and economic processes and relations in order to ensure the development of the state economy.

Practical implications: some errors and inaccuracies were identified in the formation of the concept of “organizational and economic mechanism”, namely: they don't take into account the root causes of economic activity, such as the desire to satisfy certain market needs and the need to take into account the competitive environment; they do not take into account the goal, the focus of this sequence of actions and methods on establishing the interaction of individual elements of the system; they do not take into account the tools for achieving the desired results; they replace the components of the mechanism with goals and functions, which does not always allow for the identification of shortcomings in management in order to develop measures to eliminate them; they limit the number of methods included in the conceptual apparatus; they reflect the process of ensuring the development of the economy and the means of implementing this process without disclosing the term “mechanism”.

Paper type: theoretical.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, економічний розвиток, національна економіка, економічна політика.

Key words: organizational and economic mechanism, economic development, national economy, economic policy.

Вступ

Організаційно-економічний механізм доцільно розглядати як ефективний інструмент формування базових засад і розвитку різних економічних об'єктів та суб'єктів. Задоволення соціально-економічних потреб населення значною мірою залежить від використання організаційних та економічних важелів і інструментів, орієнтованих на окремі галузі економіки. Гармонізація взаємодії організаційних та економічних складових забезпечує формування ефективного механізму, що сприяє сталому розвитку економіки та її суб'єктів.

Сучасний етап розвитку суспільних відносин і динаміка соціально-економічних процесів зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до вирішення актуальних

економічних проблем. Важливим напрямом у цьому контексті є розробка теоретико-методичних засад організаційно-економічного механізму розвитку економіки.

При цьому слід зазначити, що в науковій спільноті відсутнє єдине трактування поняття організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку економіки, що ускладнює процес його практичної розробки та впровадження в економічній системі України.

Теоретичні основи дослідження

Проблематика формування та удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку економіки привертала значну увагу дослідників у галузі економічної науки. Загальні аспекти побудови такого механізму знайшли відображення у працях І.А. Бланка, Г. Астапова, Ю. Лисенка, Є.І. Ануфрієва, Г.В. Козаченка, О.В. Василик, О.А. Грішнєвої, І.П. Білої, О.М. Паламарчука, О.М. Тридіда, С.В. Мочерного, Ю. Осипова, О. Єрьоменко-Григоренка, М.С. Віхрова, П. Єгорова, Ф. Зінов'єва, Т. Кравцової, Д.П. Лойка, А. Гончарука, О. Хаєцької, В. Кушнірука та інших.

Постановка проблеми

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, що підтверджують актуальність зазначеної проблематики, сутність поняття “організаційно-економічний механізм” залишається предметом наукових дискусій. Це, у свою чергу, ускладнює розроблення ефективного інструментарію організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку економіки.

Метою статті є удосконалення дефініції організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку економіки України.

Результати

Аналіз процесу забезпечення розвитку економіки України свідчить про те, що він є безперервним і не має часових обмежень. Забезпечення економічного розвитку держави має здійснюватися на основі ефективного організаційно-економічного механізму. Останній доцільно розглядати як дієвий інструмент формування базових засад і розвитку економічних об'єктів і суб'єктів.

Процеси забезпечення розвитку економіки значною мірою залежать від ефективності використання організаційних та економічних важелів і інструментів, орієнтованих на системоутворюючі галузі. Гармонізація взаємодії організаційних і економічних складових забезпечує створення ефективного механізму, що сприяє сталому розвитку економіки та її суб'єктів.

Слід зазначити, що на сьогодні не існує єдиного підходу до трактування поняття “організаційно-економічний механізм”, що ускладнює його подальший розвиток і удосконалення. Узагальнюючи наявні наукові підходи та спираючись на загальні принципи побудови відповідних категорій, можна виділити два основних підходи до визначення організаційно-економічного механізму (рис. 1):

- трактування організаційно-економічного механізму як сукупності управлінських методів та інструментів;
- визначення його як системи управління.

Розглянемо докладніше підходи до тлумачення поняття “організаційно-економічний механізм”, представлені кожною з вказаних груп.

Представником першої групи є А.Ю. Юрченко, яка визначає організаційно-економічний механізм як сукупність усіх можливих практичних заходів, засобів та важелів організаційного й економічного характеру, відповідних структур і регуляторів, методів управління та управлінських рішень, за допомогою яких реалізується регіональна політика [1].

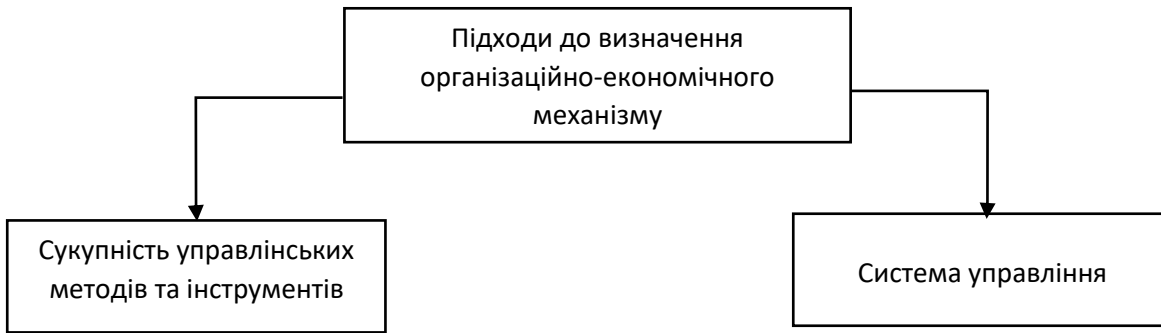

Рисунок 1 – Підходи до визначення організаційно-економічного механізму

Паламарчук О.М. [2] визначає організаційно-економічний механізм як “сукупність організаційних і економічних важелів (кожному з яких властиві власні форми управлінського впливу), що впливають на економічні та організаційні параметри системи управління підприємством, сприяючи формуванню та посиленню його організаційно-економічного потенціалу, набуттю конкурентних переваг і забезпеченню ефективності діяльності підприємства в цілому”.

Подібної позиції дотримується й Варава Л.М., яка розглядає організаційно-економічний механізм як “сукупність засобів та методів створення системи цілісного управління розвитком та результатами діяльності підприємства” [3].

На думку Сімківа Л.Є., організаційно-економічний механізм є сукупністю організаційно-управлінських і економічних методів, форм та важелів впливу на соціально-економічний розвиток, що забезпечують досягнення системних цілей, зокрема створення передумов для довгострокової конкурентоспроможності економіки та стабільного економічного зростання, яке сприятиме підвищенню добробуту населення [4].

Довгань Л.Є. та Дудукало Г.О. [5] трактують організаційно-економічний механізм управління підприємством як сукупність чинників організаційного й економічного характеру, спрямованих на реалізацію управлінських функцій щодо підтримки економічних і організаційних параметрів системи управління, що сприяють зміцненню конкурентних позицій і загальній ефективності діяльності підприємства. Це визначення є досить влучним і загалом відображає сутність організаційно-економічного механізму управління підприємством. Водночас залишається невизначеним перелік організаційних та економічних важелів, якими слід управляти для реалізації функцій механізму. У зв'язку з цим доцільно виділяти в організаційно-економічному механізмі управління ключові елементи системи адаптації господарюючих суб'єктів до умов ринкового середовища, спрямовані на пошук і реалізацію потенціалу підприємства для забезпечення його сталого розвитку та функціонування.

Організаційно-економічному механізму управління підприємством слід надавати особливого значення, оскільки його ефективне функціонування дозволяє забезпечити не лише високу результативність діяльності, але й подолання кризових явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства.

Ілляшенко Н.С. та Росохата А.С. пропонують визначати організаційно-економічний механізм управління промисловим підприємством як сукупність організаційних та економічних параметрів його діяльності, що впливають на організаційно-економічну систему управління з метою активізації існуючих і прихованих можливостей розвитку та ефективного функціонування в ринковому середовищі на основі оптимального використання інформаційних потоків [6].

Савіна С.С. розглядає організаційно-економічний механізм як складну систему, що включає підсистеми планування і прогнозування розвитку підприємства, організації, мотивації та інформаційного забезпечення його діяльності [7]. Вона визначає організаційно-економічний механізм управління як складову господарського механізму підприємства, що являє собою систему організаційних і економічних методів узгодження та взаємодії в управлінні організаційними, виробничими і фінансово-економічними процесами з метою зміцнення конкурентних переваг і підвищення ефективності діяльності підприємства.

Зазначене визначення акцентує увагу на необхідності врахування управлінських функцій у структурі організаційно-економічного механізму, що, у свою чергу, піднімає питання його підпорядкування загальній системі управління підприємством. Організаційно-економічний механізм має бути інтегрованим елементом управління господарською діяльністю, перебуваючи у підпорядкуванні загальним управлінським завданням і цілям розвитку підприємства, а не функціонувати автономно.

На думку Ланченка О.В., організаційно-економічний механізм — це система організаційних, економічних, правових, управлінських і регулюючих заходів, що визначають порядок здійснення інвестиційної діяльності та реалізації інвестиційних процесів у сільському господарстві, спрямованих на досягнення очікуваних економічних, соціальних, екологічних та інших результатів [8].

Слід зазначити, що при формулюванні дефініції поняття “організаційно-економічний механізм” у наукових працях окремих авторів допускаються певні помилки й неточності, а саме:

1. не враховуються базові причини здійснення економічної діяльності, зокрема прагнення задовольнити потреби ринку та необхідність урахування конкурентного середовища;
2. ігнорується цільова спрямованість процесу застосування послідовності дій і методів на встановлення взаємодії окремих елементів системи;
3. не визначаються інструменти досягнення запланованих результатів;
4. відбувається підміна складових механізму його цілями та функціями, що ускладнює виявлення недоліків в управлінні й розробку заходів щодо їх усунення;
5. обмежується кількість методів, що включаються до понятійного апарату;
6. подається процес забезпечення економічного розвитку та засоби його здійснення без належного розкриття сутності терміну “механізм”.

Перед тим як запропонувати власне визначення поняття “організаційно-економічний механізм”, доцільно окреслити його основні складові елементи, серед яких:

1. **підсистема оцінки якості** — оцінка потенціалу підвищення економіко-технологічного рівня національної економіки та промислового сектора;
2. **підсистема моніторингу динаміки розвитку** — забезпечення узгодженості темпів розвитку промислового сектора та національної економіки, а також розробка заходів інституційного вдосконалення;
3. **підсистема орієнтирів розвитку** — спрямованість на досягнення визначених макро- та мезорівневих констант розвитку;
4. **національна економіка** як основа системного розвитку;
5. **промисловий сектор економіки** країни як стратегічний компонент економічної системи;
6. **економічна політика держави**, що визначає загальні рамки економічного розвитку;
7. **промислова політика держави**, яка реалізується через три послідовні етапи: реіндустріалізацію й підвищення конкурентоспроможності національної продукції на світових

ринках товарів високого рівня переробки, створення та відтворення конкурентоспроможних технологічних платформ, а також монополізацію технологічних ніш [9].

На мікрорівні організаційно-економічний механізм можна розглядати як сукупність форм і методів підприємницької діяльності, що охоплюють організаційну побудову, планування, фінансування, ціноутворення, стимулювання, кредитування, облік та контроль, внутрішньогосподарську й зовнішню діяльність, а також різноманітні важелі впливу на соціально-економічні та інші процеси, які відбуваються в межах підприємства.

На будь-якому етапі розвитку економічних відносин організаційно-економічний механізм має відповідати об'єктивним закономірностям суспільного розвитку, будучи активною організованою системою з гнучкими та мобільними внутрішніми і зовнішніми зв'язками, яка перебуває у постійному динамічному русі та змінюється відповідно до суспільних потреб [10].

Проведене дослідження сутності поняття “організаційно-економічний механізм” дає підстави для формулювання власного визначення, а саме:

організаційно-економічний механізм — це комплекс методів, засобів, прийомів і правових форм, за допомогою яких здійснюється регулювання організаційно-технічних, виробничо-технологічних і фінансово-економічних процесів та відносин з метою забезпечення розвитку економіки держави.

Висновки

Отже, аналіз наведених визначень поняття “організаційно-економічний механізм”, що базуються на сукупному та/або системному підходах, дозволяє зробити такі висновки:

- сутність поняття “організаційно-економічний механізм” залишається предметом наукової дискусії;
- організаційно-економічний механізм являє собою певну сукупність або систему організаційних та економічних форм, методів, важелів, інструментів, процедур тощо, що функціонують на різних рівнях економічної системи;
- формування організаційно-економічного механізму здійснюється відповідно до певних принципів і в межах дії об'єктивних економічних законів стосовно визначених об'єктів та суб'єктів управління;

переважна більшість дослідників наголошує на необхідності врахування у складі організаційно-економічного механізму певних цілей, завдань та засобів їх досягнення.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Юрченко А.Ю. Формування організаційно-економічного механізму розвитку і безпеки регіону [Електронний ресурс] – URL : <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/40.pdf>.
2. Паламарчук О. М. Сутність та формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_2/Palamarchuk.pdf.

3. Варава Л.М. Організаційно-економічні підходи до управління конкурентоспроможністю промислового підприємства [Електронний ресурс] – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_3_14.
4. Сімків Л.Є. Організаційно-економічний механізм регулювання регіонального розвитку: його суть і напрямки вдосконалення [Електронний ресурс] – URL : <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/844/4/1228p.pdf>.
5. Довгань Л.Є. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством [Електронний ресурс] – URL : <http://ruh.znaimo.com.ua/index-27522.html>.
6. Ілляшенко Н. С. Формування організаційно-економічного механізму прогнозування перспективних напрямів інноваційного розвитку промислового підприємства [Електронний ресурс] – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_1_32.
7. Савіна С.С. Організаційно-економічний механізм управління підприємств *Social Sciences* і промисловості [Електронний ресурс] – URL : <http://repository.vsau.org/getfile.php/6270.pdf>.
8. Савчук О.В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку великої компанії : автореф. дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами” [Електронний ресурс] – URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124029224>.
9. Щепанський Е.В. Організаційно-економічний механізм взаємодії національної економіки та промислового сектора [Електронний ресурс] – URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2080>.
10. Хринюк О. С., Дергалюк М. О. Генезис наукової думки щодо поняття “організаційно-економічний механізм” [Електронний ресурс] – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_43.

References

1. Yurchenko A.Yu. Formuvannya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku i bezpeky rehionu [Formation of the organizational and economic mechanism of development and security of the region] [Electronic resource] – Access mode: <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/40.pdf>. [in Ukraine]
2. Palamarchuk O. M. Sutnist' ta formuvannya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstva [The essence and formation of the organizational and economic mechanism of managing the competitiveness of an enterprise] [Electronic resource] – Access mode: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_2/Palamarchuk.pdf. [in Ukraine]
3. Varava L.M. Orhanizatsiyno-ekonomichni pidkhody do upravlinnya konkurentospromozhnistyu promyslovoho pidpryyemstva [Organizational and economic approaches to managing the competitiveness of an industrial enterprise] [Electronic resource] – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_3_14. [in Ukraine]
4. Simkiv L.E. Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm rehulyuvannya rehional'noho rozvytku: yoho sut' i napryamky vdoskonalennya [Organizational and economic mechanism of regional development regulation: its essence and directions of improvement] [Electronic resource] – Access mode: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/844/4/1228p.pdf>. [in Ukraine]
5. Dovgan L.E. Formuvannya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu efektyvnoho upravlinnya pidpryyemstvom [Formation of organizational and economic mechanism of effective enterprise management] [Electronic resource] – Access mode: <http://ruh.znaimo.com.ua/index-27522.html>. [in Ukraine]

6. Ilyashenko N. S. Formuvannya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu prohnozuvannya perspektyvnykh napryamiv innovatsiynoho rozvytku promyslovoho pidpryyemstva [Formation of organizational and economic mechanism of forecasting promising directions of innovative development of an industrial enterprise] [Electronic resource] – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_1_32. [in Ukraine]
7. Savina S.S. Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya pidpryyemstvom molochnoyi promyslovosti [Organizational and economic mechanism of management of a dairy industry enterprise] [Electronic resource] – URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/6270.pdf>. [in Ukraine]
8. Savchuk O.V. Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm innovatsiynoho rozvytku velykoyi kompaniyi [Organizational and economic mechanism of innovative development of a large company: author’s abstract of dissertation] ... doctor of economic sciences: *sSocial Sciences* . “Economy, organization and management of enterprises” [Electronic resource] – Access mode: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124029224>. [in Ukraine]
9. Shchepansky E.V. Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm vzayemodiyi natsional’noyi ekonomiky ta promyslovoho sektora [Organizational and economic mechanism of interaction between the national economy and the industrial sector] [Electronic resource] – Access mode: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2080>. [in Ukraine]
10. Khrynyuk O. S., Dergalyuk M. O. Henezys naukovoyi dumky shchodo ponyattya “orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm” [Genesis of scientific thought regarding the concept of “organizational and economic mechanism”] [Electronic resource] – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_43. [in Ukraine]